

TÜRK ESİKÇAĞ BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

HABERLER

Mayıs 2002, Sayı: 14

İÇİNDEKİLER

Editörden

Başmakale

Prof. Dr. Ali M. Dinçol ile "Din ve Ritüel" Kavramları Üzerine Bir Söyleşi - - - - - 1

Kitap Dünyasından

Köroğlu, K. - F. Dingil, Yeni Yayınlar: 2001-2002 - - - - - 4

Kitap Tanıtımları

Ateş, M., *Mitolojiler ve Semboller - Anatanrıça ve Doğurganlık Sembolleri*, İstanbul, 2001 (Alparslan, M.) - 5

Düş ve Gerçek: Troia (Ed. J. Latacz vd.), Stuttgart, 2001 (Ergin, G.) - - - - - 5

Kaya, M. A., *Anadolu'daki Galatlar ve Galatya Tarihi*, İzmir, 2000 (Ertekin, E.) - - - - - 6

Olba IV (Ed. S. Durugönül - M. Durukan), Mersin, 2001 (Öztürk, H. Ç.) - - - - - 7

Ginouves, R. - R. Martin, *Dictionnaire méthodique de l'architecture grecque et romaine I-III*. Roma, 1985; 1992; 1998 (Zeyrek, T. H.) - - - - - 8

Çevik, N., *Urartu Kaya Mezarları ve Ölü Gömme Gelenekleri*, Ankara, 2000 (Konuralp, İ. Z.) - - - - - 9

Belli, O. (Ed.), *Istanbul University's Contributions to Archaeology in Turkey, 1932-2000*, İstanbul, 2001 (Ayman, İ.) - - - - - 10

Carradice, I. - M. Price, *Hellen Dünyasında Sikke* (Çev. O. Tekin), İstanbul, 2001 (Erol, A.) - - - - - 10

Konferans ve Sempozyum

Arkeolojik Kazı ve Araştırmaları Toplantısı - 2 (16-18.04.2002), (Kortanoğlu, R. E.) - - - - - 11

III. Uluslararası Kilikia Arkeolojisi Sempozyumu (1-4 Haziran 2002)- - - - - 12

24. Kazı Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu - - - - - 12

Kazı - Araştırma

Kozbe, G. - K. Köroğlu - H. Sağlamtemir, Kavuşan Höyük 2001 Yılı Kazıları - - - - - 13

Abbasoğlu, H., 2001 Yılı Perge Kazı ve Onarım Çalışmaları - - - - - 14

Atasoy, S. - Ş. Dönmez, Asarkale ve Akalan Yüzey Araştırmaları - - - - - 14

Özsait, M., 2001 Yılı Göller Bölgesi Yüzey Araştırmaları - - - - - 16

Belli, O., 2001 Yılında Doğu Anadolu Bölgesinde Bulunan Urartu Baraj, Gölet ve Kanallarının Araştırılması - - - - - 17

Bahar, H., Konya-Karaman Araştırmaları, 2001 - - - - - 17

Tulunay, E. T., Nif (Olympos) Dağı Araştırma Projesi Ön İnceleme Gezileri 1999-2001 - - - - - 18

Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri - - - - - 20

Enstitü'den

Identifying Changes From Bronze to Iron Ages in Anatolia and its Neighbouring Regions - - - - - 21

Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü'nün Yıllık Konferansları ve Enstitü Başkanı Prof. Dr. Ali M. Dinçol'un 17 Nisan 2002 Tarihli Açılış Konuşması - - - - - 22

Alparslan, M., Enstitü Kitaplığından Haberler - - - - - 23

Gürağaç yerleşmelerinde Roma-Bizans dönemlerini yansıtan mimari parçalar ve mezar stelleri tespit edilmiştir. İlçenin 3 km güney-batısında Gürağaç köyünde bulunan höyükte ise GTC, DÇ ve RD'ne ait keramik parçaları saptanmıştır.

Güneysınır ve çevresi Konya Ovası'nın Göksu Vadisi'ne ve Çarşamba havzasına bağlayan önemli bir geçiş noktasıdır. Bu nedenle Torosların bu geçiş noktasının erken dönemlerinin aydınlanmasında katkı sağlayacaktır.

Hasan Bahar

Nif (Olympos) Dağı Araştırma Projesi Ön İnceleme Gezileri 1999 - 2001

Batı Anadolu'ya ilişkin antik kaynaklar, bize, ilk Smyrna kenti ile Naulokhon'u, Tmolos ve Sipylos Dağları çevresinden İda Dağı'na dek uzanan "Berekyntes Ülkesi"nde hüküm süren kral Tantalos'un kurduğunu bildirmektedir: "Tanrıların, kahramanlarla birlikte ziyafete katıldıkları Sipylos üzerindeki bu ilk Smyrna'yı, sonradan Nympheler ele geçirmiştir. Tantalos'un sarayı ise eski Maionia'nın, başkenti olan Sipylos veya Tantalıs'tedir ve deprem sonucu yerde açılan büyük bir yarığın içine gömülmüş, suların altında kalmıştır." Bugün Akhalarla bir tutulan ve tamamen Kara Yunanistan'na, özellikle de Peloponnesos'a yerleştirilen, Hitit metinlerinde geçen şekliyle "Ahhiyavalılar"ın atası, Tantalos'un oğlu Pelops'tur. Yunan kaynaklarına göre şecere açıktır: Tantalos'un oğlu Pelops, onun oğulları Atreus ile Thyestes, Atreus'un oğulları Agamemnon ile Menelaos'tur. Tantalos'un kızı Niobe ise, Hellas'ta eponymos atalar olan Pelasgos ile Argos'un annesidir. Yani, Homeros'ta Akhaioi veya Argeioi denilen "Hellenler", doğrudan, batı Anadolu kökenli Pelops ile Niobe'nin soyundan gelmektedir; kısaca, Smyrna ve Sipylos çevresi, Akhaların ana vatanıdır.

İşte, Antik kaynaklarda anlatılan bu yerleri, özellikle Pausanias'ın vurgulayarak bahsettiği (Paus.5,13,7), Smyrna ekolünün Yamanlar Dağı'nda, Magnesia ekolünün ise Sipylos Dağı'nda saptadıklarını iddia ettikleri "Pelops'un Tahtı", "Tantalos'un Mezarı", "Meter Plastene Kutsal Alanı", "Taş Suret" gibi, arkeoloji literatürüne geçmiş ve "Tantalıs" kentiyile bağdaştırılmış kalıntıları yakından görüp incelemek amacıyla, Yüksek Lisans öğrencilerimizle İzmir ve Manisa illerinde, bir gezi yapmayı planladık.

Hazırlık çalışmaları aşamasında, Sipylos ve Yamanlar'ın hemen yanı başında yer alan ve antik adı Olympos olan Nif Dağı'nın, elverişli konumuna rağmen, gerek Antik Çağ gezginleri, gerekse modern araştırmacılar tarafından en ihmal edilmiş ve az belgelenmiş yöre olduğunu saptadık; dolayısıyla bu üçüncü alternatif bölgeyi de gezi kapsamına aldık. 1999 yılında (28 Haziran- 02 Temmuz) başladığımız arkeolojik gezilere, 03 - 16 Eylül 2000 tarihlerinde İ.Ü. Araştırma Fonu'nun da desteğiyle devam ettik ve 03 - 07 Eylül 2001 tarihlerinde bu gezilerimizin sonucunu gerçekleştirdik.

Böylece üç yılda toplam 22 gün süreyle, Nif (Olympos), Tahtalı (Mastousia?), Tmolos (Bozdağ), Sipylos (Sipil-Manisa), Yamanlar ve Çal Dağlarındaki kalıntıları gezmiş olduk.

Gezilerimizin sonucunda, İzmir Körfezi'nin hemen doğusunda bulunan Nif Dağı'nın, çevresindeki ulaşım ağıyla, hem deniz hem de iç kesimle bağlantılı, altın madenine, verimli topraklara ve arazi yapısından dolayı çok sayıda su kaynağına sahip, doğal korunaklı, kısaca yerleşim için her türlü vasfı mevcut bir yer olduğunu saptadık.

Bugün, Nif Dağı, İzmir ilinin, Kemalpaşa, Buca, Bornova ve Torbalı ilçeleri sınırlarındadır. Kuzeyinde, Sipylos Dağı ile arasında, Gediz (Hermos) Nehri'nin bir kolu olan Nif Çayı'nın suladığı bereketli Kemalpaşa Ovası; doğusunda, İzmir-Sardeis yolunu güneye, Kaystros (Küçük Menderes) Vadisi'ne bağlayan ve Nif Dağı'nı Tmolos (Bozdağ) silsilesinden ayıran Karabel Geçidi, güneyinde Torbalı Ovası yer alır.

Nif adı genellikle, Yunanca'daki *Nymphe* kelimesine bağlanır; buraya halk arasında Şadırvan Dağı da denilir. Bu isimler, Kemalpaşa ilçesinin eski adı olan, *Nymphaion*'la uyumludur. Yörenin yerlileri, "eskiden Nif Dağı'nda tanrılar oturmuş" diyorlar; zaten antik kaynaklara göre bu dağın bir diğer ismi de *Olympos*'tur. "Nif" kelimesinin, *Niuwa-Niwa = Niobe* ile aynı kökten gelen "kar" anlamında bir isim olduğu da ileri sürülmektedir. Gerçekten, dağın 1506 m olan en yüksek zirvesine, Nif Karlığı denilmektedir. Eski Yunanca'da νιφάις ve Latince'de de *nivālis*, "karlı, karla kaplı" anlamında birer sıfat olduğundan, Nif adının, Yunanca "Nymphe" isminden değil, "Karlı Dağ" anlamında eski bir Anadolu Dili'nden gelerek Yunancaya çevrilmiş bir isim olabileceği de göz ardı edilmemelidir. Ayrıca Nif Çayı'nın Yunanca ismi olan Kryos (Κρυός) "buz, don" demektir.

Nif Dağı, jeolojik yapısı, kesiti, profili ve yüksekliği açısından Sipylos Dağı ile çok benzerdir. Her iki dağda da, şiddetli depremlere neden olan derin fay hatları mevcuttur. Nif Dağı'ndaki yerleşmeye elverişli alanlar, bugün genellikle orman arazisi içindedir ve şimdilik çarpık yapılaşmanın hışmından kurtulmuştur. Burada gizlenen kültürlerin araştırılması ve yayımlanması, arkeoloji dünyası için çok önemli sonuçlar ortaya koyabilir. Ancak, yol yapım çalışmaları sırasında tahrip edilmiş mezarlara ve yapılara da rastlanmaktadır: Kemalpaşa'da, Papaz Deresi-Yergedığı Mevkii'ndeki mezar, Yukarı Vişneli'ye giden asfalt yolun kestiği Bizans mezarlığı, Kız Kalesi'nin güney batısında, Topyatağı Mevkii'nde dozerin açtığı orman yolu kenarında kayaya oyulmuş niş ile çevrede görülen büyük sütun parçaları, keramik ve kiremitler bunlara örnektir. Fakat Nif Dağı'nda, en vahim tahribata, köylülerin yaptığı kaçak kazılar yol açmaktadır. Mevcut kalıntıların hemen hepsinde maalesef kaçak kazı yapılmıştır ve yapılmaktadır. Gezilerimiz sırasında, özellikle köy kahvelerinde, yöre halkını kaçak kazı yapmamaları konusunda ikna etmeye çalıştık.

Nif Dağı'ndaki en görkemli kalıntılar, doğudaki, Ballıcaoluk ya da Kız Kalesi'ndedir. Kalıntıları geniş bir araziye yayılmış olan bu kale, yüzey keramiğine göre, en erken MÖ.5.– 4. yy'a tarihlenmektedir, fakat, kanımca daha eski bir yerleşimin devamı olabilir; Çünkü, yakınında yer alan Mezarlıktepe, büyük bir Nekropoldür ve Karabel'deki Rölyef, hemen yakınındadır. Karabel'in, Arzawa Ülkeleri'nden, *Mira* ile *Şeha Nehir Ülkesi* arasında sınır kabul edildiği göz önüne alınırsa, Ballıcaoluk kalesinin önemli konumu ortaya çıkmaktadır. Eğer, Hitit metinlerindeki Zipaşla ile *Sipylos* özdeş ise, ona komşu dağ ülkesi *Hariyati* de Nif olabilir. Ancak burada yapılacak bilimsel kazılarla bu konulara açıklık getirilebilir.

İkinci bir kale, dağın batısında, Kaynaklar - Eski Tahtalı yakınındaki Kale Mevkii'ndedir: Bu kale de, duvarlarına ve keramiklere göre, ilk bakışta, Klâsik-Hellenistik Çağa tarihlenmektedir. Kemalpaşa'daki, Bizans sarayı ile aynı döneme tarihlenen Nif Kalesi'nin temel kısımlarında da öncülerinin varlığı belirgindir. Manastırtepe'de, kökeni hayli eskiye dayandığını sandığımız bir mezar tapımı mevcuttur. Burası eski bir kutsal alan dahi olabilir, zira köylülerin ifadesine göre, yakınında ok uçları bulunmuştur.

Nif Dağı'nda birçok nekropol alanı da gördük: Dağ Kızılca'da, muntazam taş bloklardan yapılmış iki odalı semerdam tavanlı tümülüs mezar, yıllar önce kaçak olarak kazılıp soyulmuş, çıkan zengin buluntulardan sadece altın bir bilezik İzmir Arkeoloji Müzesine intikal etmiş. Bu mezar, yayınlanmış buluntusu ve işçiliğine göre M.Ö. 4. yy'a tarihleniyor. Ayrıca, köylülerin, Karaman Tepe-Karamattepe de dediği Mezarlıktepe'de, çoğu kaçak kazılarak soyulmuş çok sayıda mezar ve tümülüs, Bozköy–Davultepe/Armutlupınar Mevkii çevresinde de çok sayıda tümülüs mezar mevcuttur.

Yukarı Vişneli, Başpınar Mevkii'nde bir tarlada ve Kemalpaşa Belediye tesisleri bahçesinde, tamamiyle kayaya oyulmuş, dikdörtgen tekne biçimli ve oluklu, sıvı üretimi ya da kullanımıyla ilgili işliklere rastladık. Kurudereköy–Kız Kalesi–Mahzen/Sarnıç Mevkii'nde, tepedeki doğal mağaraların içinde ve önünde, moloz taş ve tuğladan örülmüş harçlı bölme duvarları, içerde, tavanda çok renkli, bitkisel bezemeli, figürlü freskler ve büyük bir sarnıçla karşılaştık. Burası Bizans Dönemi'ne ait bir mağara-kilise olmalı. Başpınar Mevkii'nde, maalesef kaçak kazılarla dağıtılmış, devşirme mermer taşlı ve tuğlalı harçlı duvarlara sahip büyük bir Bizans yapısı, belki önemli bir manastır ya da kilise var. Çevrede buna ait çeşitli mimarî parça, "Tabula ansata"lı mermer lâhit, haç ve yazıt parçaları vs. gördük. Ayrancılar köyünün batısında, çevreye hakim konumdaki bir tepenin kuzeydoğu yamacında eski ve yeni gömülerin yanyana bulunduğu bir mezarlıkta, yeni mezarların üzeri, mersin dallarıyla örtülmüş, ayrıca baş ya da ayak uçlarına, içine mersin dalları konulmuş pişmiş toprak testiler, vazolar yerleştirilmişti. Köylüler, uygulamanın geleneksel olduğunu, nedenini bilmediklerini söylediler.

Antik Çağ'da da, ölümlere ve khthonik tanrılara (ör. Demeter) mersin dalı sunulduğu ve çok daha önceye (M.Ö. 15. yy) tarihlenen, üzerinde benzer kapların bulunduğu aynı tipte mezarların varlığı bilindiğinden, bu mezarlıktaki geleneksel gömü şekli, hayli dikkatimizi çekti.

Nif Dağı çevresinde bilinen prehistorik höyüklerden Ulucak, Yenmiş ve Nemrut, Kemalpaşa Ovası'nda, Nif Çayı boyunca sıralanmışlardır. Ulucak'ta son yıllarda Ege Üniversitesi kazılara başlamış olup, Neolitik tabakaları açığa çıkarmaktadır. TAY projesinin tahrifat raporunda, acil önlem alınması gereken yerleşmeler arasında, Nif Dağı'nın batı yamaçlarındaki Pınarbaşı'nda bir Kalkolitik Çağ höyüğünden bahsedilmektedir.

Nif Dağı'ndaki yerleşimler, bugün yüzeyde görülen duvarlar ve keramiklere göre, ilk bakışta Klâsik, Hellenistik ve Bizans çağlarına tarihlenebilmekte, Batı Anadolu'nun bu ve muhtemelen daha eski dönemlerine (Etrüskler, Lydialılar, Hititler ve çağdaşları toplumlar ?) ışık tutacak buluntular da vâdetmektedir. Nif Dağı'nın batı tepelerinden Tahtalı Dağ'da, bir mağaranın ağzında bulunduğu ve 1868'de British Museum'a götürülmek üzere yerinden sökülürken parçalandığı ileri sürülen, bir kaya kabartmasındaki figür acaba hangi kültüre aitti?

Şimdi hedefimiz, yerleşim için her türlü olanağa sahip böyle ender konumdaki dağlık bir bölgenin, Prehistorik Çağlardan Bizans Çağı sonuna dek barındırdığı tüm kültürleri, "İ.Ü. Nif (Olympos) Dağı Araştırma Projesi" adı altında, ilgili Anabilim dallarımızın ortaklaşa yürüteceği arkeolojik araştırma ve kazılarla gün ışığına çıkaracaktır.

Elif Tül Tulunay

Kısaltmalar Listesi

DÇ	: Demir Çağı
EDÇ	: Erken Demir Çağı
EHÇ/D	: Erken Hellenistik Çağ/ Dönem
ENÇ	: Erken Neolitik Çağ
GAÇ	: Geç Antik Çağ
GKÇ	: Geç Kalkolitik Çağ
GR	: Geç Roma
HÇ	: Hellenistik Çağ
İTÇ	: İlk Tunç Çağı
KÇ/D	: Kalkolitik Çağ/ Dönem
ND	: Neolitik Dönem
OTÇ	: Orta Tunç Çağı
RÇ/D	: Roma Çağı/ Dönemi
SKÇ	: Son Kalkolitik Çağ
SNÇ	: Son Neolitik Çağ
TÇ	: Tunç Çağı
yy	: yüzyıl